

Galskabens væsen

Mangen en psykiater har stået i kø for at invitere Foucault inden for på sindssygehospitalerne for at vise ham, at sindssygen faktisk findes, og at det snarere er Foucault, der er at medregne til de gale. I går udkom så hans 'Galskabens historie'

Kronik

Af ANDERS FOGH JENSEN

Sindssygen er ikke steget op fra helvede. Den er ifølge den franske filosof, Michel Foucault, trådt ud af historien. I *Galskabens historie*, der udkom i dansk oversættelse i går, sætter Foucault fokus på den udsondring af det gale fra samfundets fornuft, der har muliggjort at et moderne fænomen som sindssyge har kunnet opstå. Men det er meget mere end en bog om sindssyge.

Mangen en psykiater har stået i kø for at invitere Foucault inden for på sindssygehospitalerne for at vise ham, at sindssygen faktisk findes, og at det snarere er Foucault, der er at medregne til de gale, når han hævder, at det synes at være en moderne opfindelse. Det er imidlertid ikke blot det, der hævdes. Det, der elegant trævles op, er forestillingerne om at det medicinske greb om galskaben skulle være et ahistorisk greb. Det vises, hvordan forståelsen af galskaben i to omgange har undergået omskiftelser, der fører fra renæssancens Shakespeareske galskabsforståelse frem til den moderne medicinske forståelse af sindssygen. Det foregår således:

Scenen er sat med senmiddelalderens og renæssancens gale, der færdes i gaderne og sejler på floderne i dertil indrettede galeskibe. Skibet er ikke ladet med blind social indespærringsfunktion, men med ceremonier, hvor den gale flyder gennem samfundet, lænket til en uendelig passage. For den lettere romantiserende Foucault indeholder den gales galen mere end papegøjens eller beostærens harmløse plapren, den markerer som hanens gal en grænse til det mørke. Fornuftens verden afspejler på dette tidspunkt den geogra-

fiske: Galskaben er ikke kortlagt af en fornuft, dens verden er ikke afrundet, den er en tale fra det dunkle.

For vor tids moderne pragmatister og socialkonstruktivister, der ihærdigt insisterer på at læse Foucault dummere end han er, er der noget nyt at hente her. Foucault er nemlig ikke blot ude i et erkendelsesteoretisk ærinde for at kortlægge begrebernes og erkendelsernes omskiftelser. Han er trukket i den erkendelsesteoretiske kittel for at lægge galskaben på dissektionsbordet med henblik på at finde noget metafysisk. Med andre ord: Hvad siver der ud af den galskab, som senere skulle blive tæmmet i et fornuftsregime? Lyt, lyt, galskaben taler. I den forstand gør Foucault sig til Hamlet: Han vil lytte til galskaben for at høre en fornuft, der er større end de metodiske stiløvelser som rationalismen, medicinen og moderne konstruktivister lader sig nøje med. Han vil opføre galskabens historie for at bringe tvivl om tronen. Galskaben er ikke blot hans emne. Med sin stilistiske svung og sin iscenesættelse af galskaben må man sige om Foucault, som Pulo-nius siger om Hamlet: Galskab er hans metode.

Nuvel, galeskibenes mand-skab beordres fra borde og ind i interneringshusene i midten af det 17. århundrede, samtidig med at erkendelsens grundlag flytter fra verden ind i subjektet. Modellen er følgende: Man udpeger en gruppe som umenneskelige og anviser dem et skarpt adskilt rum; man forsikrer den eksilerede gruppe om frelse og forbedring og den eksilerende gruppe om fuldstændig sikkerhed. Lyder det bekendt? Moderne jødeudryddelse, terrorbekæmpelse, kommunistforfølgelse, kapitalisering af islam, flygtninge- og fangeleire er muret op efter samme model. *Galskabens historie* er historien om vestlig identitetsdannelse gennem udelukkelse af 'det andet'. Ved at udpege det andet som endnu ikke fornuftigt, men potentielt fornuftigt, kan vi ikke bare legitimere en indgriben, vi kan også bruge dette 'andet' som projek-tionsvæg for vore vestlige herligheder.

I renæssancens verden tilkendte man stadig galskaben en vis rolle: Med den jordiske fornuft ser Guds vilje ud som ufornuft, og med Guds omnipotente fornuft må den menneskelige fornuft unægtelig også se ufornuftig ud. Fra Shakespeare (1564-1616) og

Montaigne (1533-1592) til Descartes (1596-1650) sker der ifølge Foucault en forskydning: Hvor galskaben før anerkendtes en stemme som potentiel sandhedsbærer, får den nu rollen som fejlkilde. Når Descartes i sine *Meditationes* overvejer om han kunne være gal, så afviser han det prompte med et argument af typen: Galskab kan jeg ikke tænke, ergo kan jeg tænke. Drømmen, sansningen og muligheden for bedrag får en anderledes grundig behandling af Descartes, som dermed inkarnerer den klassiske epokes (1650-1800) pure afvisning og indespærring af galskaben.

Netop den påstand blev et stridens æble trillet ind på den franske intellektuelle scene. Jacques Derrida (1930-) gjorde med sin drilske dekon-

struktion, hvis primære formål er at vise, at folk ikke kan tænke det, de forsøger at tænke, krav på at være den klogeste: Hele Descartes' projekt er en form for galskab, og derfor tager Foucault fejl, når han tror, at Descartes ikke vil vide af galskaben. Ja, ikke nok med det, Foucaults afvisning af Descartes er selv cartesiansk, idet hans afvisning til forveksling minder om Descartes' afvisning af galskaben. Dermed forsøgte Derrida at snøre Foucault ned i samme sæk som sin argeste modstander: Foucault, der er ude på at opklare et brodermord - fornuftens likvidering af galskaben - anklages nu selv for fadermord på fransk filosofis *founding father*, Descartes. Den strid mellem Foucault og Derrida handlede om meget mere end et æble.

Foucaults tese er altså, at en ny

fornuft kan bryde igennem ved hjælp af en indelukkende udelukkelse af 'det andet': Udelukkelsen af galskaben fra fornuften via den pure afvisning og udelukkelsen af galskaben fra samfundet via indespærringen. Videre hævder Foucault nu, at den løsning af den gales lænker, der foregår i det 19. århundrede, kun er en tilsyneladende frigivelse. Den gale væves nemlig ind i sindssygens moralske bånd, hvorved den kan blive til sindssyge. Den mund, der i renæssancen besad en kosmisk sandhed, og som i den klassiske epoke blev lukket, gives der nu igen plads til. Men ikke på galskabens præmisser, hævder Foucault, på medicinenes præmisser. Dialogen er pseudodialog. Hvis det bliver medicinen, der bliver ekspert i galskab, så er det »ikke fordi, han kender den, det er fordi, han behersker

den«. Galskaben bliver nu igen bundet sammen med sandheden, men denne gang gennem objektiv videnskab i positivistisk medicin. Den tyding, der bindes til galskaben er ikke kosmisk, den er antropologisk: Ved at lytte kan man afsløre sandheden om mennesket. Mental sundhed er at indvillige i behandlerens fortolkning.

Galskabens historie satte i slutningen af 1960'erne gang i en 'antipsykiatri-debat' over hele Europa. Antipsykiatrien går ud på, at den væsentligste årsag til sindssygen bør tilskrives behandlerne og institutionerne, hvilket har givet anledning til at tale om, at man kan være 'psykiatriramt'. Videre udløbere af denne debat er antipsykologi og antipædagogik med den fælles dagsorden, at behandlere, hjælpere og beskyttere er de væsentligste årsager til forskellige dårligdomme. Man bør her huske på, at Foucaults projekt ikke er at vise, at sindssyge ikke har det dårligt, men at vise, hvordan det nuværende greb om galskabskomplekset som sindssygdom blev muligt.

Galskabens historie viser os, at nutidens medicinske selvfølgelighed er bøn af en fornuft, der ikke vil vide af sin begrænsning som andet end et intet. Bogen viser os en videnskab, der har rødder i andet end sundheden, nemlig i straffen og magten. Det er en bog om vestlig identitetsdannelse, der kan lære os, at vor tids uhyrligheder ingenlunde er nye, men er grundlæggende elementer i vores vestlige kultur. Den lærer os, at det udelukkede tredjes princip (*tertium non datur*) er blevet til ved en indelukkelse af 'det andet', hvormed et enten-eller kan fremstå. Denne form for identitetstænkning er ikke blot filosofisk skrivebordsarbejde, den er også politisk praksis: Enten muslimske værdier eller kristne, enten fundamentalist eller liberal, enten jøde eller værdig, enten terrorist eller retfærdig, enten kapitalist eller kommunist. »Either you're with them or you're with us«, sagde George Bush den yngre. »Man forsikrer sig ikke om sin egen sunde fornuft ved at spærre sin nabo inde«, sagde Dostojevskij.

■ Michel Foucault: 'Galskabens historie' udkom i går (*Det lille Forlag*), med indledning af kronikøren

■ Anders Fogh Jensen er filosof og Ph.D.stipendiat ved Institut for Kunst- og Kulturvidenskab, Københavns Universitet